

Mezinárodní bestseller
Nejocetovanější sci-fi soucasnosti

PROBLÉM TŘÍ TĚLES

LIU CCH'-SIN

HOST

PROBLÉM TŘÍ TĚLES
LIU CCH'-SIN

PROBLÉM TŘÍ TĚL

BRNO 2017

Copyright © 2006 by Liu Cixin
Cover art © Stephan Martinieri
Translation © Aleš Drobek, 2017
Czech language translation rights © 2017 China
Educational Publications Import & Export Corp., Ltd.
Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2017
(elektronické vydání)
ISBN 978-80-7577-192-6 (Formát PDF)
ISBN 978-80-7577-193-3 (Formát ePub)
ISBN 978-80-7577-194-0 (Formát MobiPocket)

Seznam důležitých postav

Jieova rodina

Jie Če-tchaj	fyzik, Univerzita Čching-chua
Šao Lin	fyzická, Jie Če-tchajova žena
Jie Wen-tie	astrofyzická, Jie Če-tchajova dcera
Jie Wen-süe	Jie Wen-tieina sestra, členka Rudých gard

Základna Rudé pobřeží

Lej Č'-čcheng	politický komisař základny Rudé pobřeží
Jang Wej-ning	šéfinženýr základny Rudé pobřeží, kdysi Jie Če-tchajův student

Současnost

Jang Tung	strunová teoretička, dcera Jie Wen-tie a Jang Wej-ninga
Ting I	teoretický fyzik, přítel Jang Tung
Wang Miao	výzkumník, specialista na nanomateriály
Š' Čchiang	detektiv, přezdívaný Ta Š' (Velký Š')

Čchang Wej-s'	generálmajor Čínské lidové osvobozené armády
Wej Čcheng	matematický génus a samotář
Šen Jü-fej	japonská fyzička a Wej Čchengova žena
Pchan Chan	biolog, Šen Jü-fejin a Wej Čchengův přítel/ kolega
Ša Žuej-šan	astronom, Jie Wen-tiein student
Mike Evans	potomek ropného magnáta

The background features a large, light gray spiral that winds inward toward the center. Four solid white circles are positioned around the spiral: one in the upper left, one in the upper right, one in the lower right, and one in the lower left. The text is centered over the spiral.

ČÁST PRVNÍ
TICHÉ JARO

Kapitola 1

Doba vymknutá z kloubů

ČÍNA, 1967

Dva dny obléhal Rudý svaz hlavní štáb Brigády 28. dubna. Jeho prapory se nedočkavě třepotaly ve větru jako plameny hladové po palivovém dříví.

Velitel byl nervózní, nikoli však z obránců, kteří proti němu stáli. Příslušníci Rudých gard Brigády 28. dubna, kterých v hlavním štábu zůstalo asi dvě stě, byli ve srovnání s gardistickými veterány Rudého svazu, založeného na počátku Velké proletářské kulturní revoluce v květnu roku 1966, pouhými zelenáči. Svazové gardisty zocelilo bouřlivé revoluční tažení napříč zemí a odhodlání jim dodal pohled na předsedu Maa a účast na ohromných shromážděních na náměstí Nebeského klidu.

Velitel se bál asi tuctu železných pecí v budově štábu, naplněných výbušninami a navzájem propojených elektrickými rozbuškami. Sice je neviděl, ale cítil je, podobně jako železo cítí tah blízkého magnetu. Jestli některý z obránců přepne spínač, revolucionáře i kontrarevolucionáře pohltní jedna velká ohnivá koule.

A mladí gardisté z Brigády 28. dubna takového šílenství rozhodně schopni byli. Ve srovnání s vyzrálou první

generací Rudých gard byli noví vzbouřenci jako smečka vlků na rozpáleném uhlí, bláznivější než blázni.

Na střeše budovy štábu se objevila štíhlá postava krásné dívky s obřím rudým praporem v ruce. Okamžitě ji přivítala kakofonie palby z pušek. Ty tvořily velmi pestrou směsku, od starožitných amerických ručnic přes československé kulomety a japonské Arisaky typu 38 až po novější zbraně, například pušky a samopaly z výzbroje ČLOA, odcizené z armádních skladů po vydání „Srpnového úvodníku“.¹ V některých rukou se dokonce leskly čínské šavle a kopí. Zbraně společně ztělesňovaly zhuštěnou verzi moderních dějin.

Podobné výstupy členů Brigády 28. dubna se opakovaly často. Jeden z nich se vždy postavil na střechu, začal mávat praporem, křičet na útočníky pod sebou slogany a zasypávat je letáky. Odvážní chlapci a dívky z následného krupobití kulek vždy vyvázli bez újmy a za svou statečnost si ve štábu vysloužili uznání a chválu.

Nejnovější dobrovolnice si zřejmě myslela, že bude mít stejné štěstí. Bojovou zástavou mávala tak zapáleně, jako by útočníky pod sebou chtěla sežehnout plamenem svého mládí, jako by si představovala, že ideální svět se zrodí hned zítra z vášně a zápalu, který jí koloval v žilách... Extaticky se oddávala svému zářivému, karmínovému snu, dokud ji do hrudi nezasáhla kulka.

Její patnáctileté tělo bylo tak křehké, že kulka sotva zpomalila; prolétla jí jako nic a s hvizdem prořízla vzduch za ní. Mladá gardistka se skácela ze střechy i se svým praporem.

1 V srpnu 1967 vyšel v časopisu *Rudá vlajka*, významném zdroji propagandy během Kulturní revoluce, úvodník, který volal po „vypuzení oné hrstky kontrarevolucionářů z armády“. Rudí gardisté si jej vyložili jako výzvu k tomu, aby vyrabovali vojenské sklady a zmocnili se armádních zbraní. Text přispěl k eskalaci lokálních občanských válek mezi jednotlivými frakcemi Rudých gard.

Její lehounké tělo padalo ještě pomaleji než rudá tkanina, jako malé ptáče, které se jen neochotně snáší k zemi.

Bojovníci Rudého svazu vydali vítězný ryk. Několik jich přeběhlo k budově štábu, ukořistilo zástavu a chopilo se štíhlého, bezvládného těla. Svou trofej zvedli nad hlavu a chvíli s ní pózovali před ostatními. Nakonec ji hodili na železnou bránu areálu. Většina zašpičatělých kovových prutů brány chyběla, protože je bojovníci na počátku občanské války mezi frakcemi Rudých gard vytahali a používali jako kopí, dva však stále zbývaly. Když dívčí tělo nalehlo na špice, jako by se do něj na okamžik vrátil život.

Rudí gardisté poodběhli a z nabodnutého těla si udělali cvičný terč. Dívce už husté krupobití kulek nevadilo o nic víc než lehký deštík; už dávno nic necítila. Ruce tenké jako břechtan sebou tu a tam trhly podél útlého těla, jako by z něj smetaly kapky deště.

A pak jí jedna kulka ustřelila půlku hlavy a do blankytné oblohy roku 1967 zůstalo hledět jen jedno čarovné oko. Nebyla v něm bolest, pouze ztělesněná oddanost a touha.

Ve srovnání s mnoha jinými však měla štěstí. Alespoň zemřela za svůj ideál s revolučním pokřikem na rtech a vášní v srdci.

*

Podobné střety zuřily po celém Pekingu jako mnohonásobné procesory, které společně generovaly Velkou kulturní revoluci. Město tonulo ve vlnách šílenství, které prosakovalo do každého zákoutí, každé ulice.

Na periferii města, na cvičišti Univerzity Čching-chua, už dvě hodiny probíhalo jedno z masových „nápravných shromáždění“, jichž se účastnily tisíce studentů. Jejich

účelem bylo veřejně ponižovat a týrat nepřátele revoluce tak dlouho, dokud se nedoznají ke svým zločinům.

Revolucionáři se však rozpadli na řadu znepřátelených frakcí, které nyní mezi sebou soupeřily prostřednictvím složitých manévřů a taktik. Na půdě univerzity vypukl lýtý konflikt mezi Rudými gardami, Kulturně revoluční pracovní skupinou, Dělnickým agitačním družstvem a Vojenským agitačním družstvem. A každá frakce se čas od času rozštěpila na další vzbouřené skupiny s odlišným ideovým zázemím a politickou agendou, což vedlo k dalším nesmiřitelným bojům.

Na pranýři nejnovějšího nápravného shromáždění však tentokrát stála reakční buržoazní akademická elita. Pedagogové platili za společného nepřítele všech gardistických frakcí a museli snášet nelítostné ústrky ze všech stran.

Reakční akademici měli oproti ostatním „buvolím a hadím duším“² zvláštní postavení. Během prvních shromáždění se mnohdy chovali povýšeně a umíněně. V této fázi revoluce rovněž umírali v největším počtu. Jen v Pekingu bylo během prvních čtyřiceti dní Kulturní revoluce ubito k smrti přes 1 700 obětí nápravných shromáždění. Mnoho dalších si zvolilo snazší cestu, jak uniknout šílenství. Lao Še, Wu Chan, Ťien Po-Can, Fu Lej, Čao Ťiou-čang, I Čchün, Wen Ťie, Chaj Mo a další kdysi uznávaní intelektuálové si raději vzali život sami.³

- 2 Původně buddhistický termín. „Buvolí a hadí duše“ byl souhrnný výraz pro všechny nepřátele revoluce.
- 3 Někteří z nejvýznamnějších čínských intelektuálů během Kulturní revoluce skutečně spáchali sebevraždu — spisovatel Lao Še, literární teoretik I Čchün, historikové Wu Chan a Ťien Po-can, kritik a překladatel Fu Lej, meteorolog a geofyzik Čao Ťiou-čang, básník Wen Ťie a dramatik a spisovatel Chaj Mo.

Ti, kdo počáteční fázi přežili, vůči pokračujícím shromážděním časem otupěli. Vytvořili si ochranný mentální štít, díky němuž přetrpěli týrání, aniž zkolabovali úplně. Shromáždění přecházeli jakoby v polospánku a procitli, jen když jim někdo náhle zaječel do tváře, ať mechanicky odříkají své doznání, třebaže to předtím udělali už nesčetněkrát.

A pak někteří z nich vstoupili do třetí fáze. Nepřetržitá, neúnavná potupa jim do podvědomí vpravila politické vize živé jako rtuť a jejich mysl, vystavěná na znalostech a racionalitě, se pod jejich vahou zhroutila jako domeček z karet. Začali skutečně věřit, že jsou vinni a že poškodili velkolepé revoluční úsilí. Rozplakali se a jejich kajícnost byla mnohonásobně hlubší a upřímnější než u buvolích a hadích duší z řad dělnické třídy.

Rudé gardisty však napravování obětí ve druhé nebo třetí fázi nevýslovně nudilo. Pouze ty buvolí a hadí duše, které se stále nacházely na počátku, poskytovaly jejich vybuzenímu mozku potřebné vzrušení, jako rudá látka býkovi. Takových však postupně ubývalo. Na Univerzitě Čching-chua už zbýval zřejmě jen jediný, a protože byl tak vzácný, nechali si jej gardisté na sám konec shromáždění.

Profesor fyziky Jie Če-tchaj navzdory Kulturní revoluci dosud žil, stále však setrval v první fázi nápravy. Odmítl se kát, nevzal si život ani neotupěl. Když vystoupil na pódium před tisícíhlavý dav, ve tváři měl jasně čitelný výraz: *Unesu klidně i těžší kříž.*

Rudí gardisté jej opravdu nechali nést břemeno, nikoli však kříž. Ostatním obětem nasazovali vysoké klobouky s vnitřní konstrukcí z bambusu, ta Jie Če-tchajova však byla svařená ze silných železných prutů. A na krku měl pověšenou nikoli dřevěnou plaketu, nýbrž železná dvířka

z laboratorní pece. Ta nesla jeho jméno napsané výraznými černými písmeny a přeškrtnuté velkým X.

Na pódium Jie Če-tchaje doprovázel dvojnásobný počet gardistů, než bylo zvykem, dva chlapci a čtyři dívky. Z chlapců vyzařovalo sebevědomí a odhodlanost; byli doslova ztělesněním ideálu bolševické mládeže. Oba studovali poslední, čtvrtý ročník⁴ svého programu a Jie Če-tchaj byl jejich profesorem. Dívky byly mnohem mladší, byly to studentky druhého ročníku střední školy spadající pod univerzitu. Všechny čtyři na sobě měly vojenské uniformy a náramenní nábojové pásy a sršely mladistvým elánem. Jie Če-tchaje obklopovaly jako zelené plamínky.

Jakmile profesor vystoupil na pódium, publikum vzrušeně zabouřilo. Pokřik a slogany, dosud poněkud uvadlé, našly opět sílu a přehlušily vše ostatní jako nový příliv.

Když lomoz znovu utichl, jeden gardista se otočil k oběti. „Jie Če-tchaji, jsi odborník na mechaniku. Jistě vidíš, jak mohutné a jednotné síle vzdoruješ. Za svou zarputilost si vysloužíš akorát smrt! Dnes budeme pokračovat, kde jsme posledně skončili. Přejdeme rovnou k věci. Zodpověz následující otázku bez svých obvyklých vytáček: Je, či není pravda, že jsi mezi lety 1962 a 1965 z vlastního rozhodnutí začlenil do kurzu fyziky teorii relativity?“

„Relativita je jednou ze základních fyzikálních teorií,“ odvětil Jie. „Jak bych ji mohl v základním kurzu opomenout?“

„To je lež!“ zavřískla gardistka vedle něj. „Einstein patřil k reakcionářské akademické elitě. Ochotně by sloužil každému, kdo by před ním zacinkal zlatáky. Vždyť dokonce

4 Čínské vysoké školy (a obzvláště Čching-chua) v průběhu své historie až do začátku Kulturní revoluce často střídaly strukturu svých studijních programů mezi tří-, čtyř- a pětiletým systémem.

přeběhl k americkým imperialistům a pomohl jim vynalézt atomovou bombu! Na cestě k revoluční vědě musíme zadupat do země černý prapor kapitalistické teorie maskované za teorii relativity!“

Jie neřekl nic. V duchu se potýkal s bolestí, kterou mu působily těžký železný klobouk a plaketa na krku, a neměl sílu odpovídat na poznámky, které za odpověď nestály. Další jeho studentka za ním se jen zamračila. Dívka, která promluvila, byla ze všech čtyř gardistek nejbystřejší a před příchodem na pódium se očividně důkladně připravila. Jenže na někoho jako Jie Če-tchaj pár sloganů nestačilo. Gardisté usoudili, že je načase vytáhnout z rukávu trumf, který si na svého učitele nachystali. Jeden z nich mávl na kohosi pod pódium.

Z přední řady davu vystoupila Jieho žena, profesorka fyziky Šao Lin, a vyšla na pódium. Měla na sobě špatně padnoucí zelený oděv, který měl imitovat vojenské uniformy Rudých gard. Ti, kdo ji znali, si však pamatovali, že často přednášela v elegantních šatech *čchi-pchao*, a cítili, že její nový zevnějšek působí nuceně a rozpačitě.

„Jie Če-tchaji!“ Na podobné divadlo očividně nebyla zvyklá a hlasitá deklamace jen zvýrazňovala její roztřesený hlas. „Nečekal jsi, že proti tobě vystoupím? Že tě obviním? Ano, dlouho jsem byla slepá. Nechala jsem se oklamat tvým reakcionářským světonázorem a vědeckým přístupem! Avšak nyní jsem prozřela! S pomocí revoluční mládeže chci stát na straně revoluce, na straně lidu!“

Otočila se k davu. „Soudruzi, revoluční studenti, revoluční pedagogové a zaměstnanci školy, musíme jasně poukázat na reakční podstatu Einsteinovy relativity. Ta se nejzřetelněji odráží v jeho obecné teorii relativity, jejíž statický model vesmíru popírá dynamickou podstatu hmoty.

Je antidiagnostická! Na vesmír pohlíží jako na omezenou entitu, což je nade vši pochybnost forma reakčního idealismu...”

Zatímco Jie poslouchal proslov své ženy, dovolil si jízlivý úsměšek. *Já že jsem tě oklamal, Lin? Pravda, odjakživa jsi pro mne byla záhadou. Jednou jsem před tvým otcem prohlásil, že jsi brilantní vědkyně — mimochodem, ještě že se téhle pohromy nedožil —, a on jen zakroutil hlavou a přiznal, že nečekal, že jeho dcera ve své profesi kdy něčeho dosáhne. A jeho následující věta měla na druhou půlku mého života zásadní dopad: „Lin je až moc chytrá. A základní výzkum může dělat jedině hlupák.“*

Později jsem té poznámce rozuměl víc a víc. *Lin, ty jsi vážně až příliš chytrá. Už před lety jsi vycítila, že se politický vítr v akademické obci obrací, a prozíravě ses přizpůsobila. Ve svých kurzech jsi například přejmenovala řadu fyzikálních zákonů a konstant: Ohmův zákon na Zákon elektrického odporu, Maxwellovy rovnice na Elektromagnetické rovnice, Planckovu konstantu na Kvantovou konstantu... Svým studentům jsi vysvětlila, že veškerý vědecký pokrok pramení z moudrosti pracujících třídy a kapitalistické akademické elity si jen přivlastňují plody její práce a podepisují je svým jménem.*

Jenže hlavní proud revoluce tě stejně nepřijal za svou. Jen se na sebe podívej — nedovolí ti ani nosit červenou pásku na rukávu a na pódium jsi musela vystoupit bez Rudé knížky, jíž pořád nejsi hodna. Nikdy nevystoupíš ze stínu svého původu, nikdy nezapřeš, že ses narodila do prominentní rodiny v předrevoluční Číně a že tvoji rodiče byli slavní vědci.

A pokud jde o Einsteina, měla bys teď tady stát místo mě. V zimě roku 1922 Einstein navštívil Šanghaj. A protože tvůj otec mluvil plynule německy, požádali ho, aby slovněmu fyzikovi dělal doprovod. Mnohokrát ses mi svěřila, že tvůj otec začal

studovat fyziku právě na Einsteinův popud a ty zase na popud svého otce. Dá se tedy říct, že Einstein byl tvým učitelem z druhého kolene. A tys na to kdysi byla hrdá.

Později jsem se dozvěděl, že tvůj otec celou událost přibarvil, zřejmě z lásky k tobě. S Einsteinem mluvil jen jednou a krátce. Ráno 13. listopadu 1922 jej doprovázel na procházce po Nanťingské třídě. Jenže s nimi šli také rektor Šanghajske univerzity Jü Jou-žen a Cchao Ku-ping, šéfredaktor deníku Ta-kung-pao. Když míjeli stavební dělníky, kteří opravovali silnici, Einstein se zastavil u jednoho z nich, mladého umouněného chlapce ve špinavých šatech, který rozbíjel kameny, a zamlkle jej pozoroval. Pak se zeptal tvého otce, kolik si ten chlapec za den vydělá. Tvůj otec na dělníka něco houkl a pak Einsteinovi oznámil — pět centů.

Bylo to poprvé a naposledy, co si promluvil s významným vědcem, který změnil svět. Řeč přitom nepřišla na fyziku či relativitu, ale pouze na chladnou, drsnou realitu. Tvůj otec mi prozradil, že když to Einstein uslyšel, dlouho jen stál a sledoval chlapcovy strojové pohyby, dokud mu pozapomenutá dýmka úplně nevyhasla. Když se mi s tím tvůj otec svěřil, povzdychl si a dodal: „Každá myšlenka, která se v Číně pokusí vzlétnout, se zase zřítí k zemi. Gravitace reality je příliš silná.“

„Sklon hlavu!“ houkl na něj jeden z gardistů. Možná to od něj byl projev milosrdenství. Všechny oběti nápravných shromáždění musely mít skloněnou hlavu. Kdyby tak Jie učinil, těžký železný klobouk by mu spadl a se skloněnou hlavou by mu jej už nikdo nenasazoval zpátky. Jie však odmítl a napřímil se ještě víc. Celou váhu železného klobouku držel jen jeho tenký krk.

„Sklon hlavu, ty kontrarevolucionářská špíno!“ Jedna gardistka si sundala opasek a švihla jím po Jiem. Měděná spona jej zasáhla do čela a zanechala na něm jasně viditelný

otisk, ten však rychle překryly pramínky krve. Jie se na okamžik zapotácel, ale pak znovu vypjal hrud'

Jeden z gardistů prohlásil: „Do svých přednášek z kvantové fyziky jsi přimíchal reakcionářské myšlenky!“ Načež kývl na Šao Lin, aby pokračovala.

Žena mu vyhověla s radostí. Věděla, že nesmí přestat mluvit, protože jinak by její křehká mysl, už tak na pokračí zhroucení, úplně zkolabovala. „Jie Če-tchaji, následující obvinění nepopřeš! Mnohokrát jsi přednášel studentům na téma reakcionářské Kodaňské interpretace!“

„Ano, protože jde o vysvětlení, které se ze všech nejlépe kryje s výsledky experimentů.“ Jeho klidný, vyrovnaný tón Šao Lin překvapil a polekal.

„Tvoje vysvětlení říká, že vnější pozorování vede ke kolapsu kvantové vlnové funkce. Jde o další projev reakcionářského idealismu, nanejvýš bezostyšný projev!“

„Má filozofie podléhat experimentům, nebo experimenty filozofii?“ Jieho náhlý protiútok všechny, kdo nápravné shromáždění řídili, šokoval. Na okamžik nevěděli, co si počít.

„Samozřejmě že vědecké experimenty by měly podléhat jedině správné filozofii, tedy marxismu!“ odvětil konečně jeden z gardistů.

„V takovém případě vlastně tvrdíte, že správné filozofie padají z nebe. To je v přímém rozporu s myšlenkou, že pravda se rodí ze zkušenosti. Je to dokonce v rozporu se samým marxismem a jeho učením o poznávání reality.“

Na to už ani Šao Lin, ani vysokoškolští gardisté žádnou odpověď nenašli. Na rozdíl od svých spolubojovnic ze střední školy přece jen nedokázali bohorovně ignorovat základní logiku. Čtyři středoškolské gardistky však měly vlastní revolucionářské metody, které byly z jejich pohledu efektiv-

nější. Dívka, která Jieho už jednou uhodila, jej znovu přetáhla opaskem. Její tři spolužačky ji záhy napodobily. Když viděly, jaké zanícení jejich kamarádka projevuje, musely ukázat ještě větší, nebo alespoň srovnatelné. Jejich dva kolegové zůstali stát stranou. Kdyby proti tomu zasáhli, ještě by je někdo obvinil z nedostatku revolucionářského zápalu.

„Přednášel jsi rovněž o teorii velkého třesku. Ta je ze všech nejvíc reakcionářská!“ promluvil konečně jeden z nich, aby změnil téma.

„Velký třesk možná jednou někdo vyvrátí. Nicméně dva významné kosmologické objevy tohoto století — Hubbleův zákon, založený na rudém posuvu, a objev kosmického reliktního záření — nasvědčují tomu, že teorie velkého třesku je v současnosti nejvěrohodnějším vysvětlením vzniku vesmíru.“

„Samé lži!“ zvolala Šao Lin a pustila se do dlouhé přednášky o velkém třesku, do níž svědomitě vlétala kritiku krajně reakční podstaty této teorie. Její neotřelost však zapůsobila na nejbystřejší ze čtveřice středoškolských gardistek, která neodolala a zeptala se: „A v singularitě má počátek i čas? Co tedy existovalo před ní?“

„Nic,“ odpověděl Jie stejně, jako odpovídal každému zvědavému studentovi. Obrátil se k dívce a upřel na ni vlídný pohled. S jeho zraněními a železným kloboukem na hlavě to byl velmi obtížný manévr.

„N-nic? To je reakční! Dočista reakční!“ zvolala polekaně dívka. Prosebně se otočila k Šao Lin, která jí ochotně přispěchala na pomoc.

„Teorie velkého třesku ponechává prostor pro existenci Boha,“ kývla na dívku.

Mladá gardistka, novými myšlenkami dosud zcela vyvedená z míry, se konečně zorientovala. Zvedla ruku, v níž

stále držela opasek, a ukázala na Jieho. „Ty... ty chceš tvrdit, že Bůh existuje?“

„To já nevím.“

„Cože?“

„Říkám, že nevím. Pokud Bohem myslíte nějaké vyšší vědomí stojící mimo náš vesmír, pak netuším, zda něco takového existuje. Věda to ani nepotvrzuje, ani nevyvrací.“ V danou chvíli se vzhledem k okolnostem přikláněl spíše k tomu, že Bůh neexistuje.

Jeho extrémně reakční výrok vyvolal v davu rozruch. Jeden z gardistů na pódiu dal pokyn k dalšímu kolu skandování a sloganů.

„Pryč s reakčním akademickým elitářem Jie Če-tchajem!“

„Pryč se všemi reakčními akademickými elitáři!“

„Pryč se všemi reakčními doktrínami!“

Jakmile skandování znovu utichlo, jedna z gardistek zvolala: „Bůh neexistuje. Náboženství si vymyslela vládnoucí třída, aby mohla utiskovat prostý lid!“

„To je velmi jednostranný pohled,“ namítl klidně Jie.

Mladá gardistka, zahanbená a rozezlená, dospěla k závěru, že proti tak nebezpečnému soupeři slova nic nezmůžou. Pozvedla ruku s opaskem, rozehnala se proti Jiemu a její tři spolubojovnice ji napodobily. Profesor Jie byl vysoký a čtrnáctileté dívky se musely snažit, aby jej zasáhly do hlavy, kterou stále držel zpřímá. Po několika úderech spadl Jiemu vysoký železný klobouk, který jej dosud trochu chránil. Následující krupobití kovových přezek do hlavy jej konečně srazilo na kolena.

Rudé gardistky, povzbuzené svým úspěchem, se do Jieho pustily s ještě větší vervou. Bojovaly za své přesvědčení, za ideály. Vyhřívaly se v zářivém světle dějin, pyšné na svou odvahu...

Jeho dvěma studentům nakonec přece jen došla trpělivost. „Předseda Mao nám klade na srdce, abychom spolehali více na slova než na násilí!“ Přiskočili k Jiemu a čtyři poblázněné dívky od něj odtáhli.

To už ale bylo pozdě. Profesor fyziky ležel bez hnutí na zemi, stále s otevřenýma očima a zakrvácenou hlavou. Rozvášněný dav náhle ztichl. Nic se ani nepohnulo, kromě tenkého potůčku krve. Ten se jako červený had zvolna plazil po pódiu a přes jeho okraj skapával na udusanou zem. Rytmický zvuk kapek zněl jako vzdalující se kroky.

Hrobové ticho přerušil skřehotavý smích. Šao Lin konečně překročila práh přičetnosti. Její chechot studenty vyděsil, a tak se začali pomalu vytrácet, nejprve po jednom a pak hromadně. Cvičiště se brzy vyprázdnilo a u pódia zůstala stát pouze jedna mladá žena — Jie Wen-tie, Jie Če-tchajova dcera. Zatímco čtyři mladé gardistky jejího otce bičovaly, snažila se vyběhnout na pódium. Dvě starší uklízečky ji však zadržely a šeptly jí do ucha, že pokud nevezme rozum do hrsti, dopadne stejně jako otec. Nápravným shromážděním třeštilo davové šílenství a ona by obecnostvo rozběsnila ještě víc. Wen-tie křičela a křičela, okolní dav ji však skandováním a jásotem přehlušil.

Když vše utichlo, ani ona už se nezmohla na protest. Jen mlčky hleděla na otcovo bezvládné tělo a v krevním oběhu se jí rozpouštěly myšlenky, jimž nedokázala propůjčit hlas. V žilách jí pak kolovaly po zbytek života. Když se dav rozešel, zůstala stát jako socha, v předklonu a se zvednutými pažemi, ve stejné poloze, jak ji držely uklízečky.

Po dlouhé chvíli konečně spustila ruce k tělu, pomalu vystoupila na pódium, sedla si vedle otcova těla a vzala jej za již studenou ruku. Seděla a netečně hleděla před sebe.

Když zřízenci přišli pro tělo, vytáhla cosi z kapsy a vtiskla to otci do dlaně — jeho dýmku.

Wen-ťie mlčky odešla ze cvičiště zavátého odpadky a zamířila domů. Když došla k budově kolejí, uslyšela, jak se z okna ve druhém patře, kde bydlela, ozývají záchvaty šíleného smíchu. Vydávala je žena, kterou kdysi Wen-ťie nazývala matkou.

Wen-ťie se otočila na patě a vykročila rovnou za nosem. Nezáleželo jí na tom, kam ji nohy donesou.

Nakonec se ocitla přede dveřmi pracovny profesorky Žuan Wen. Po celé čtyři roky bakalářského studia byla profesorka Žuanová její mentorkou a nejbližší osobou, hned po jejím otci. A zůstala jí i po dobu dvouletého postgraduálního studia na katedře astrofyziky a během následného chaosu Kulturní revoluce.

Fyziku vystudovala na Cambridgeské univerzitě a její byt kdysi Wen-ťie fascinoval — kultivované knihy, obrazy a gramofonové desky přivezené z Evropy, piano, souprava evropských dýmek na elegantním dřevěném stojanu. Některé dýmky byly z jihoevropského vřesovce, jiné z turecké mořské pěny a každá jako by byla prodchnutá moudrostí muže, který je svého času držel v dlani a zamyšleně z nich bafal, ačkoli profesorka Žuanová o něm nikdy nemluvila. Dýmka Wen-ťieina otce byla také darem od Žuan Wen.

Její stylový, hřejivý byt kdysi Wen-ťie sloužil jako bezpečné útočiště, kam utíkala před bouřlivými poryvy vnějšího světa — tedy předtím, než jej vyrabovali Rudí gardisté. Pro profesorku Žuanovou, stejně jako Wen-ťieina otce, byla Kulturní revoluce utrpením. Během jejího nápravného shromáždění jí gardisté pověsili na krk červené lodičky a tvář pomalovali rtěnkou, aby dali najevo své opovržení nad zvrhlým kapitalistickým životem, který údajně vedla.

Wen-tie strčila do dveří a spatřila, že nepořádek po Rudých gardách už je uklizený. Rozpárané olejomalby byly zalepené a visely znovu na stěně. Převržené piano svítilo čistotou a už zase stálo zpříma, i když bylo na mnoha místech polámané a nefunkční. Těch pár knih, které po sobě gardisté nechali, bylo úhledně seřazeno v policích. Profesorka Žuanová seděla na židli u svého stolu a měla zavřené oči.

Wen-tie k ní přistoupila a něžně ji pohladila po čele, tváři a rukou — studených jako led. Prázdné lahvičky od barbiturátů na pracovním stole si Wen-tie všimla, sotva vstoupila do dveří. Chvíli jen mlčky stála.

Pak se otočila a zamířila pryč. Už necítila ani zármutek. Podobala se Geigerovu počítači, který někdo vystavil příliš silné dávce záření, takže nadobro ztichl. Ručička za sklem ukazovala už jen nulu.

Když však stanula na prahu, ještě se naposledy ohlédla. Neušlo jí, že profesorka Žuanová se na rozloučenou upravila — lehce se nalíčila rtěnkou a nazula si červené lodičky.

Kapitola 2 Tiché jaro

O DVA ROKY POZDĚJI,
POHOŘÍ VELKÝ CHINGAN

„Padááá!“

Velký modřín dahurský, objemný jako parthenonský sloup, po hlasitém zvolání zaduněl o lesní půdu. Wen-ťie ucítila, jak se země otrásla.

Vzala do ruky sekeru a začala z kmene osekávat větve. Vždy si při tom připadala jako patoložka, která omývá tělo zesnulého obra. Někdy si dokonce představovala, že tím obrem je její otec. V takové chvíli na povrch vyplouvaly emoce z oné strašlivé noci před dvěma lety, kdy omývala otcovo tělo v pekingské márnici, a šrámy a pukliny v kůře se pod jejíma rukama měnily ve staré jizvy a čerstvé rány.

Po nedozírných lesích a pláních Vnitřního Mongolska bylo rozmístěno přes sto tisíc příslušníků šesti divizí a jednačtyřiceti pluků Výrobního a ženijního sboru. Když ze svých měst přijeli do této neznámé divočiny poprvé, mnozí ženisté náležející k takzvané „vzdělané mládeži“ — studenti, kterým revoluce vzala školu — se oddávali romantické naději, že až se přes čínsko-mongolskou hranici převalí tankové brigády sovětských revizionistických imperialistů, chopí se zbraně a z vlastních těl postaví Sovětům první

zábranu na cestě do srdce republiky. Tato strategická eventualita byla ostatně jedním z důvodů, proč byl Výrobní a železniční sbor zřízen.

Jenže válka, po níž mladí vlastenci toužili, byla jako hora na protějším okraji travnaté pláně — jasně viditelná, leč vzdálená jako fata morgána. A tak se museli spokojit se sečením luk, pasením dobytka a kácením lesů.

Dívky a chlapci, kteří si svého času vybíjeli mladistvou energii objížděním poutních míst Velké kulturní revoluce, brzy zjistili, že pod zdejší nezměrnou oblohou by i ta největší čínská města připomínala ohrádky pro ovce. Uprostřed chladných, nekonečných lesů a plání byl jejich zápal jalový. I kdyby člověk vycedil všechnu krev, ta by vychladla dříve než hromádka kravské mrvy a přišla by dočista vničit. Jenže oni se narodili proto, aby hořeli. Jejich generaci stravoval revoluční plamen, takový byl jejich úděl. A tak se ohromné oceány lesů pod jejich motorovými pilami měnily v holé vrchoviny a obnažené horské hřebety. Pod jejich traktory a kombajny se z nedozírných plání stávala nejprve obilná pole a pak pouště.

Jie Wen-tie neměla pro odlesňování, jehož byla svědkem, jiný výraz než čiré šílenství. Vysoké modříny dahurské, neopadavé borovice lesní, štíhlé a rovné břízy bělokoré, korejské osiky, které se špičkami dotýkaly mraků, aromatické jedle sibiřské, břízy tuhé, horské jilmy, jasany mandžuské, korejanky listenové, duby mongolské — na co připadli, to pokáceli. Její mnohasetčlenná rota vyzbrojená motorovými pilami připomínala roj ocelových sarančat, a kudy prošla, tam po ní zbyly jen pařezy.

Oklestěný modřín byl připraven k odvozu traktorem. Wen-tie něžně pohladila čerstvě odhalený průřez mohutného kmene. Vtom si všimla, že na kmeni spočinula ještě

jedna ruka, bledá, ale přesto mužská. Z toho, jak se chvěla, Wen-ťie poznala, že její majitel chová v srdci stejný cit jako ona.

Vzhledla. Vedle ní stál Paj Mu-lin, útlý, brýlatý mladík jemných rysů, toho času reportér oficiálního časopisu jejího sboru *Výrobní zprávy*. Dorazil předevčírem s úkolem napsat reportáž o její rotě. Wen-ťie od něj pár článků četla. Všechny byly krásně napsané, citlivým a vytříbeným jazykem, který se k drsnému pracovnímu prostředí příliš nehodil.

„Ma Kangu, pojď sem,“ zavolal Paj na kohosi opodál. Ma Kang byl svalnatý mladík s hrudí jako onen pokácený dahurský modřín. Přistoupil k nim a Paj se jej zeptal: „Víš, jak je ten strom starý?“

„Stačí spočítat letokruhy,“ ukázal Ma na pařez.

„Já je spočítal. Je jich víc než tři sta třicet. Vzpomeň si, jak dlouho ti trvalo, než jsi jej pokácel?“

„Necelých deset minut,“ pochlubil se Ma. „S motorovou pilou to umím nejrychleji z celé roty, abys věděl. Kdykoli přejdu k jiné četě, rudá vlajka nejlepšího dělníka jde vřdycy se mnou.“ Ma se choval stejně jako většina lidí, které Paj zpovídal. Figurovat na stránkách *Výrobních zpráv* byla pro každého velká čest.

„Více než tři sta let! Přes deset generací. Když byl ten strom ještě proutek, vládla v Číně dynastie Ming. Umíš si představit, kolik bouří za ta léta přečkal, co všechno zažil? A ty jej za pár minut srazíš na zem. Vážně jsi nic necítil?“

„A co bych měl cítit?“ zatvářil se Ma nechápavě. „Vždyť je to jen strom. Stromy jsou to jediné, co nám tady nechybí. A všude kolem je spousta ještě starších kusů.“

„To nic, Kangu, vrať se k práci.“ Paj zakroutil hlavou, sedl si na pařez a povzdychl si.

I Ma Kang zakroutil hlavou, zklamaný, že s ním reportér nechce udělat rozhovor. „Intelektuálové vždycky ze všeho dělají divadlo,“ zahučel. Podíval se přitom na Wen-ťie, jako by do svého verdiktu zahrnoval i ji.

Přijel traktor a kmen odtáhl. Ostré pařezy a kameny vyčnívající ze země vryly do kůry další řezné rány. Těžký kmen za sebou nechával hlubokou brázdu ve vrstvách tlejícího listí, které se kolem něj za ta léta nahromadilo. Strouhu záhy vyplnila voda. Shnilé listí jí propůjčovalo temnou barvu, rudou jako krev.

„Wen-ťie, pojď si odpočinout.“ Paj poplácal druhou polovinu pařezu, na kterém seděl. Wen-ťie už byla opravdu unavená, a tak odložila nářadí, posadila se na pařez a opřela se o Paje zády.

Po chvíli ticha Paj vyhrkl: „Já vím, jak se cítíš. My dva jsme tady jediní, kdo takhle uvažuje.“

Wen-ťie mlčela. Paj věděl, že mu pravděpodobně neodpoví. Málokdy prohodila víc než pár slov a ostatním se spíše vyhýbala. Několik nováčků si dokonce myslelo, že je němá.

Paj tedy mluvil sám. „Byl jsem tady před rokem. Pamatuji si, že jsem dorazil kolem poledne a od svých hostitelů jsem se dozvěděl, že k obědu bude ryba. Rozhlédl jsem se po chýši obložené kůrou a viděl jen hrnec s vodou. Ryby nikde. Když voda začala vřít, kuchař vzal do ruky váleček a vyšel ven. Dřepł si na břeh potoka, párkrát udeřil válečkem do hladiny a vytáhl několik velkých ryb... Zdejší les kypěl životem! Běž se ale na ten potok podívat dnes — je to jen mrtvá voda v bahnité strouze. Už ani nevím, jestli jsme výrobní, nebo likvidační sbor.“

„Kam na tyhle myšlenky chodíš?“ prohodila Wen-ťie tiše.

Nedala najevo souhlas ani nesouhlas, Paj však byl rád, že vůbec promluvila. „Četl jsem jednu knížku, která mě hluboce zasáhla. Umíš anglicky?“

Wen-ťie přikývla.

Paj vytáhl z batohu knížku s modrým přebalem. Rozhlédl se kolem sebe, jestli se někdo nedívá, a podal ji Wen-ťie. „Vyšla roku 1962 a na Západě je velmi vlivná.“

Wen-ťie se otočila a knížku si vzala. *Tiché jaro*, přečetla si na přebale, od Rachel Carsonové. „Kdes to vzal?“

„Ta knížka zaujala nadřízené, a tak ji přidělili vybraným kádrům pro účely interní konzultace. Já mám na starost překlad jedné části, která pojednává o lesích.“

Wen-ťie knížku otevřela a text ji okamžitě zaujal. Ve stručné úvodní kapitole autorka líčila ztichlé město, které v důsledku nadužívání pesticidů pomalu umírá. Prosté, krátké věty byly prodchnuté hlubokým znepokojením.

„Plánuju napsat na ústřední výbor v Pekingu a říct jim, jak nezodpovědně se tady náš sbor chová,“ svěřil se Paj.

Wen-ťie k němu vzhledla. Chvíli jí trvalo, než jeho slova zpracovala. Neodpověděla však a znovu sklopila oči ke knize.

„Zatím si ji nech, jestli chceš. Radši ji ale nikomu neukazuj. Však víš, takové knížky...“ Paj vstal, znovu se rozhlédl kolem a odešel.

*

Osmatřicet let poté si Jie Wen-ťie krátce před smrtí připomněla, jak zásadní vliv mělo *Tiché jaro* na její život.

Rachel Carsonová si ve své knize vytkla poměrně omezený cíl — chtěla upozornit na negativní důsledky nadužívání pesticidů na životní prostředí. Ovšem perspektiva, z níž na své téma nahlížela, otřásla Wen-ťie do hloubi duše.

Užívání pesticidů vždy považovala za normální a přínosný (či alespoň neutrální) akt, Carsonová jí však ukázala, že z pohledu matky přírody jde o pohromu stejně destruktivní jako Kulturní revoluce. Jaké další lidské excesy, které dosud považovala za normální, nebo dokonce správné, byly ve skutečnosti hluboce nemorální?

Proud těchto úvah ji nakonec dovedl k tak děsivému závěru, až se viditelně zachvěla: *Je možné, že vztah mezi lidstvem a zlem se podobá vztahu mezi oceánem a ledovcem, který se pohupuje na hladině? Oceán i ledovec jsou z téže látky a ledovec vnímáme jako samostatný objekt jen proto, že voda, z níž sestává, má jiné skupenství. Ve skutečnosti je nedílnou součástí ohromného oceánu...*

Není racionální čekat, že lidé sami o sobě dospějí k mravnímu prozření, stejně jako není racionální doufat, že se člověk sám vytáhne za vlasy až na oběžnou dráhu. Probudit nás může jen někdo zvenčí.

Tato úvaha se stala ústředním orientačním bodem celého Wen-ťieina života.

*

Čtyři dny poté, co od Paj Mu-lina dostala *Tiché jaro*, stanula Wen-ťie přede dveřmi jediné ubikace pro hosty, která v rámci sboru fungovala a kde Paj bydlel, aby mu knížku vrátila. Otevřela dveře a spatřila Paje ležet na posteli, vyčerpaného a celého od bláta a pilin. Když si uvědomil, kdo jej přišel navštívit, vyhrabal se nemotorně na nohy.

„Tys dneska pracoval?“ zeptala se Wen-ťie.

„Jsem tady už nějaký pátek a nemůžu se celé dny jen procházet po lese. Občas musím přiložit ruku k dílu. Jako správný revolucionář, no ne? Dnes jsem pracoval u Radaro-

vého vrchu. Les tam byl neuvěřitelně hustý. Propadal jsem se do tlejícího listí až po kolena. Nejspíš z toho zápachu onemocním.“

„Radarový vrch?“ zalapala po dechu Wen-ťie.

„Ano. Náš pluk dostal urgentní rozkaz — vykácet stromy kolem celého kopce a vytyčit tam bezpečnostní zónu.“

Radarový vrch bylo záhadné místo. Příkrý, kdysi bezejmenný kopec dostal svou přezdívku podle velké parabolické antény na vrcholu. Každému soudnému člověku bylo ovšem jasné, že o žádný radar ve skutečnosti nejde. Parabola sice každý den měnila směr, neotáčela se však plynule a nepřetržitě. Hvízdání větru, který kolem ní proudil, bylo slyšet na kilometry daleko.

Ve Wen-ťieině rotě se vědělo jen to, že Radarový vrch je vojenská základna. Domorodci ženistům prozradili, že když ji armáda před třemi lety stavěla, přivezla sem spoustu dělníků, kteří vybudovali silnici a podél ní natáhli elektrické vedení. Den za dnem na vrcholek mířily hromady stavebního materiálu. Jakmile však armáda základnu dokončila, nechala silnici zdemolovat. Zbyla po ní jen krkolomná pěšina, která se klikatila mezi stromy. Základnu pak obsluhovaly už jen helikoptéry.

Anténa se nad stromy netyčila pořád. Když byl vítr příliš silný, posádka ji stáhla do podzemního krytu.

Když ale byla vysunutá, děly se v okolí podivné věci. Zvířata byla nervózní a hlasitě dávala najevo znepokojení, z lesa každou chvíli nazdařbůh vystřelilo hejno ptáků a dělníci trpěli nevolností a závratěmi. Těm, kteří bydleli nejbližší Radarového vrchu, dokonce vypadávaly vlasy. Místní tvrdili, že nic podobného se tady dřív nedělo.

V souvislosti s Radarovým vrchem kolovaly mezi ženisty mnohé podivné historky. Jednou v zimě, když sněžilo,

se prý anténa vynořila z krytu a sníh se okamžitě změnil v déšť. A jelikož u země stále mrzlo až praštělo, déšť se na stromech měnil zpátky v led. Z větví visely ohromné rampouchy a les připomínal křišťálový palác. Tu a tam některá větev pod tou tíhou povolila a rampouchy se s hlasitým třeskem zřítily na zem. Někdy, když byla anténa venku, se slunný den změnil v bouřku s blesky a po noční obloze se míhala podivná světla.

Když do zdejších lesů přibyli ženisté, velitel sboru své svěřence hned první den varoval, aby se k přísně hlídanému vrchu nepřibližovali, poněvadž strážé mají rozkaz střílet bez varování.

Minulý týden si dva muži vyšli na lov a nevědomky stopovali jelena až k úpatí vrchu. Strážé rozmístěné v polovině kopce po nich začaly střílet. Les byl naštěstí tak hustý, že oba lovci vyvázli bez újmy, ačkoli jeden z nich se prý pomohl. Další den při nástupu dostali oba důtku. Možná právě kvůli tomuto incidentu se vedení základny rozhodlo vykácet v lese kolem kopce bezpečnostní zónu. Z toho, že základna může úkolovat sbor, bylo zřejmé, jakým politickým vlivem vládne.

Paj Mu-lin si vzal knížku zpátky a pečlivě ji ukryl pod polštář. Na oplátku odtud vylovil pár hustě popsaných listů papíru a podal je Wen-ťie. „Koncept mého dopisu. Chceš si jej přečíst?“

„Jakého dopisu?“

„Jak jsem ti říkal — rozhodl jsem se napsat na ústřední výbor v Pekingu.“

Rukopis nebyl příliš úhledný a Wen-ťie musela číst pomalu. Obsah byl ale věcný a důkladně vyargumentovaný. Paj nejprve líčil, jak se tradičně úrodné pohoří Velký Chingan mění v důsledku odlesňování v mrtvou pustinu. Dále

poukazoval na nedávný rapidní růst vrstvy naplavenin v korytě Žluté řeky. A nakonec varoval před tím, že pokračující činnost Výrobního a ženijního sboru může mít nedozírné ekologické dopady. Wen-ťie si povšimla, že dopis je psán podobným stylem jako *Tiché jaro*, precizním a věcným, ale zároveň poetickým. Ačkoli byla založením spíše technický typ, dokázala ocenit eleganci Pajova slohu.

„Napsal jsi to moc hezky,“ řekla upřímně.

Paj přikývl. „V tom případě jej pošlu.“ Vytáhl několik čistých listů a začal psát finální verzi. Ruce se mu ale třáslly tak, že nedokázal na papír správně přenést jediný znak. To bylo u lidí, kteří poprvé v životě pracovali s motorovou pilou, naprosto běžné. Mnohdy pak neudrželi ani miskou s rýží, natož aby dokázali čitelně napsat dopis.

„Ukaž, napíšu to za tebe,“ nabídla se Wen-ťie a vzala si od něj pero.

„Máš moc hezký rukopis,“ pochválil ji Paj, když si přečetl první řádek. Nalil jí sklenici vody. Ruce se mu pořád třáslly tak, že část vybryndal na zem. Wen-ťie odsunula dopis do bezpečné vzdálenosti.

„Tys prý studovala fyziku,“ prohodil Paj.

„Astrofyziku. Zbytečně, jak vidíš.“ Wen-ťie ani nezvedla hlavu.

„Učila ses o hvězdách. To určitě není zbytečné. Vysoké školy začaly nedávno znovu fungovat, i když postgraduální studenty zatím neberou. Ale stejně, aby vysoce vzdělaní lidé jako ty museli dělat dřevorubce...“

Wen-ťie mlčela a pokračovala v psaní. Neměla chuť Pajovi vysvětlovat, že pro někoho jako ona je pozice v Ženijním sboru naopak mimořádně šťastným osudem. Neměla zapotřebí komentovat stávající situaci, jen by plýtvala slovy.

Pajova chýše ztichla, bylo slyšet pouze škrábání pera o papír. Wen-tie cítila vůni pilin na Pajově těle. Poprvé od otcovy smrti pookřála a vystoupila z ochranné bubliny, v níž se dosud schovávala před světem.

Asi za hodinu dopis dokončila. Na obálku napsala adresu, kterou jí Paj nadiktoval, vstala a zamířila ke dveřím. Na prahu se však otočila.

„Dej mi tu bundu. Vyperu ti ji.“ Tou rázností překvapila sebe samu.

„To ne, Wen-tie! To přece nejde!“ Paj nevěřicně zakroutil hlavou. „Ženské bojovnice sboru pracují každý den stejně tvrdě jako muži. Měla by ses vrátit domů a odpočinout si. Zítra přece vstáváš v šest ráno a vyrážíš znovu do hor. Já se pozítří vracím na velitelství divize. Promluvíím o tobě s nadřízenými, třeba to pomůže.“

„Děkuju. Ale mně se tady líbí. Je tady klid.“ Wen-tie zabloudila pohledem k nezřetelnému panoramatu lesnatého pohoří, tonoucího v měsíčním světle.

„Ty před něčím utíkáš?“

„Tak ahoj,“ řekla Wen-tie tiše. A vyšla ven.

Paj sledoval, jak se její útlá postava noří do měsíční noci. Pak vzhlédl k potemnělým lesům, které před chvílí pozorovala.

Na Radarovém vrchu se znovu vypínala obří parabolická anténa a chladně se leskla.

*

Jednoho poledne tři týdny poté dostala Wen-tie do dřevorubeckého tábora, kde zrovna pracovala, zprávu, že se má dostavit na velitelství rot. Sotva vstoupila do dveří, vycítila, že nálada v místnosti je pod bodem mrazu. Přítomni

byli velitel roty i politický komisař a také neznámý muž se strohou tváří. Na stole před ním ležel černý kufřík, otevřená obálka a knížka — týž výtisk *Tichého jara*, který jí půjčil Paj Mu-lin.

V té době všichni velmi citlivě vnímali vlastní politickou situaci, a Wen-ťie tu svou dvojnásob. Připadalo jí, jako by se svět kolem ní zavíral, jako když se stahuje pouto pytle, a tísnil ji ze všech stran.

„Jie Wen-ťie, to je ředitel Čang z politického úseku divize. Vede tady vyšetřování.“ Politický komisař roty ukázal na kufřík. „Doufáme, že budeš plně spolupracovat a nic nezamlčíš.“

„Napsalas tento dopis?“ dotázal se ředitel Čang. Vyndal z obálky několik listů papíru. Wen-ťie se pro ně natáhla, Čang jí je však nepodal. Pouze jí dopis postupně ukazoval, stránku za stránkou, až dospěl k té poslední a ze všech nejzajímavější.

Místo podpisu na ní stálo pouze „Revoluční lid“.

„Ne, nenapsala,“ zavrtěla Wen-ťie polekaně hlavou.

„Ale je to tvůj rukopis.“

„Rukopis ano, ale ne text.“

„A ten je čím?“

Když Wen-ťie někdo v rotě ukřivdil, obvykle si nestěžovala. Vždy vše jen mlčky přetrpěla a nikdy na nikoho neukázala prstem. Tentokrát však byla v jiné situaci. Velmi dobře věděla, co by se stalo, kdyby mlčela dál.

„Pomohla jsem reportérovi z *Výrobních zpráv*. Byl tady před pár týdny. Jmenuje se...“

„Wen-ťie!“ Temné oči ředitele Čanga na ni mířily jako dvouhlavňová brokovnice. „Varuji tě. Když budeš svádět vinu na druhé, jenom ti to přitíží. Se soudruhům Pajem jsme si vše již vyjasnili. On ten dopis poslal na tvou žádost. Neměl tušení, co v něm stojí.“

„Tohle... tohle že řekl?“ vykotala Wen-ťie.

Ředitel Čang namísto odpovědi vzal do ruky *Tiché jaro*. „Očividně ses nechala inspirovat touto knihou.“ Ukázal přebal veliteli rotý a politickému komisaři. „V Americe vyšla roku 1962 a v kapitalistickém světě má velký vliv.“

Pak z kufříku vytáhl další knihu s bílým přebalem a černými písmeny. „Zde je čínský překlad. Odpovědní činitelé jej přidělili vybraným kádrům pro účely interního posouzení. Konečný verdikt zní, že kniha je toxickou reakční propagandou. Nahlíží na svět optikou ryzího historického idealismu a operuje s hypotézou konce světa. Pod pláštěm diskuze o životním prostředí ospravedlňuje nevykořetitelnou hnilobu kapitalistického světa. Její obsah je krajně reakční.“

„Ale vždyť... ani není moje.“

„Soudruh Paj byl jmenován řádným překladatelem, a mohl ji tedy legálně vlastnit. I on je samozřejmě vinen nedbalostí. Měl si na ni dávat větší pozor a nenechat si ji odcizit, zatímco plnil úkoly Výrobního a ženijního sboru. Tato kniha ti dala do ruky zbraň, díky níž jsi mohla napadnout socialismus.“

Wen-ťie neodpověděla. Věděla, že spadla klec a veškerý vzdor by byl marný.

*

V rozporu s historickými prameny, které byly později odtaženy, neměl Paj Mu-lin původně v úmyslu svalit vinu na Wen-ťie. Svůj dopis ústřednímu výboru napsal zřejmě opravdu proto, že cítil zodpovědnost za chování sboru. Na nejvyšší vedení tenkrát psala spousta lidí dopisy se všemožnými návrhy a problémy. Většina z nich se nikdy

nedočkala odpovědi, některým však dopis zajistil strmý kariérní růst, zatímco jiní na sebe přivolali pohromu. Politické vzdušné proudy byly v těch dobách mimořádně spleť. Paj coby reportér věřil, že je dokáže spolehlivě číst a vyhnout se nebezpečným neuralgickým bodům, přecenil však své schopnosti a jeho dopis přistál na minovém poli, o němž neměl tušení. Když se doslechl, jakého se mu v Pekingu dostalo přijetí, propadl panice. Aby si zachránil krk, svedl vše na Jie Wen-tie.

Půl století nato se historikové shodují, že tato událost z roku 1969 byla zásadním milníkem v dějinách lidstva.

Paj se zcela mimoděk stal klíčovou historickou postavou. Nikdy se to však nedozvěděl. Zbytek jeho jednotvárného života je pro historiky zklamáním. Pro *Výrobní zprávy* psal do roku 1975, kdy byl Výrobní a ženijní sbor Vnitřního Mongolska rozpuštěn. Dalších patnáct let pracoval pro Vědeckou společnost v severovýchodní Číně a na počátku osmdesátých let emigroval do Kanady. V Ottawě učil na čínské škole do roku 1991, kdy zemřel na rakovinu plic. Od oné osudné události do konce života o Wen-tie nepromluvil a my nevíme, zda svého činu vůbec někdy litoval.

*

„Vzali jsme tě mezi sebe, Wen-tie.“ Velitel vyfoukl hustý kouř z cigarety značky Mo-che. Během řeči upíral zrak do země. „Vzhledem k třídnímu a rodinnému původu jsi politicky nedůvěryhodnou osobou. Ale my jsme se k tobě vždy chovali dobře. Já i tady politický komisař jsme s tebou mnohokrát mluvili o tom, že se stráníš lidí a že postrádáš osobní angažovanost. Chtěli jsme ti pomoci. A ty nám to teď oplácíš takovým pochybením!“

Politický komisař na něj plynule navázal. „Vždy jsem ji podezíral, že ke Kulturní revoluci chová hlubokou zášť.“

„Dejte ji ještě dnes odpoledne převézt na divizní velitelství, spolu s důkazním materiálem,“ uzavřel chladně ředitel Čang.

*

Stráže její tři spoluvězeňkyně postupně odvedly a ona zůstala v cele sama. Hromádka uhlí v koutě došla a nikdo nepřinesl nové. Oheň v peci dávno vyhasl. V cele bylo tak chladno, že se Wen-tie musela zabalit do deky.

Před soumrakem pro ni přišli dva důstojníci, žena a muž. Ženu její společník představil jako vojenskou přidělenkyni u Středního lidového soudu.⁵

„Jmenuji se Čcheng Li-chua,“ oznámila žena ve vojenském kabátě. Bylo jí něco přes čtyřicet a na nose jí seděly brýle s tlustými obroučkami. Měla jemné rysy a bylo znát, že v mládí byla mimořádně krásná. Při řeči se usmívala a u ostatních okamžitě budila sympatie. Jie Wen-tie věděla, že obyčejné vězně nenavštěvují tak vysocí důstojníci každý den. Opatrně přikývla a uvolnila Čchengové místo na palandě.

„Máš tady zimu jako v psinci. Proč ti vyhasla kamna?“ Čchengová probodla šéfa vazební věznice stojícího ve dveřích káravým pohledem. Pak se otočila zpátky k Wen-tie. „Hm, jsi tak mladá. Ještě mladší, než jsem čekala.“

Posadila se na palandu vedle Wen-tie a jala se přehrabovat ve svém kufříku. „Já vím, Wen-tie, svět je hrozně složi-

5 V této fázi Kulturní revoluce byla většina středních a vrchních soudů, jakož i prokuratur, pod kontrolou vojenských orgánů a vojenští přidělenci měli v soudních případech poslední slovo.

tý,“ mumlala při tom. „Mladí lidé jsou všichni stejní. Čím víc knížek přečtou, tím větší v tom mají guláš. Co ti mám povídat...“

Konečně našla, co hledala, a vytáhla z útroby kufříku svazek papírů. Upřela na Wen-tie vlídný, hřejivý pohled. „Neboj, nic dramatického se nestalo. Kdo nakonec v mládí občas neudělal chybu? Já chybovala mnohokrát. Když jsem sloužila v hudebním sboru Čtvrté polní armády, specializovala jsem se na sovětské písně. Jednou jsem v hodině politických studií prohlásila, že by se Čína měla vzdát samostatnosti a prohlásit se jednou z republik Sovětského svazu. Že bychom tak posílili mezinárodní komunistické hnutí. Jak jsem byla naivní! Ale kdo v mládí nebyl? Co bylo, bylo. Když člověk udělá chybu, měl by ji uznat a napravit. Pak může pokračovat v revolučním úsilí.“

Čchengová jako by svými slovy Wen-tie přitahovala k sobě. Wen-tie ale život naučil ostražitosti. Neodvážila se uvěřit ve vlídnost, která ve vězení působila jako přepych.

Čchengová položila papíry na palandu před ni a podala jí pero. „Tady to podepiš. Pak si můžeme přátelsky promluvit a vyjasnit si všechny ideologické nesnáze.“ Mluvila jako matka s dcerkou, která odmítá vzít do pusy jediné sousto.

Wen-tie mlčky, bez hnutí hleděla na štůsek listů. Pero si od ní nevzala.

Čchengová jí věnovala shovívavý úsměv. „Můžeš mi věřit, Wen-tie. Osobně se ti zaručuji, že tento dokument nemá s tvým případem nic společného. Neboj, jen podepiš.“

Její společník, který dosud stál mlčky opodál, dodal: „Jie Wen-tie, soudružka Čchengová se ti snaží pomoci. Vkládá do tvého případu velké úsilí.“

Čchengová na něj mávla. „Je to pochopitelné. Chudák holka! Musíš být k smrti vyděšená. Někteří soudruzi u Ženijního sboru a lidového soudu postrádají politický cit a chovají se velmi hrubě. To je zcela nepřijatelné! Tak šup, Wen-ťie, jen si to přečti. Důkladně.“

Wen-ťie vzala štůsek do ruky a v mdlém, sinalém světle své cely jej prolistovala. Čchengová jí nelhala. Dokument s jejím případem opravdu nesouvisel.

Týkal se jejího otce. Obsahoval záznam jeho hovorů a schůzek s jistými osobami. Všechny informace pocházely od Wen-ťieiny mladší sestry Wen-süe. Ta se hlásila k nejradikálnějšímu křídlu Rudých gard a od počátku se svého otce snažila aktivně usvědčit ze všemožných údajných hříchů. Právě její informace nakonec přispěly k jeho smrti.

Wen-ťie však poznala, že samu zprávu, kterou držela v ruce, její sestra nepsala. Wen-süe měla horkokrevný, netrpělivý sloh. Když člověk četl její zprávy, každý řádek sršel a bouchal jako šňůra petard. Tento dokument byl však chladnokrevný, zkušený, pedantský. Kdo mluvil s kým, kdy, kde a o čem. Vše bylo zaznamenáno do nejmenšího detailu, včetně data a přesného času. Nezasvěceného čtenáře by obsah dokumentu rychle znudil, nicméně jeho vypočítavá, chladná cílevědomost se na hony lišila od Wen-süeiny dětinské přepjatosti.

Wen-ťie příliš nechápala, co je jádrem dokumentu, vycítila však, že se vše točí kolem nějakého důležitého projektu, který souvisí s národní bezpečností. Coby dcera profesora fyziky odhadovala, že řeč je zřejmě o vývoji jaderné a termonukleární bomby, projektu, který šokoval zbytek světa.

Pokud chtěl někdo v této fázi Kulturní revoluce zdiskreditovat vysoce postaveného jedince, musel shromáždit

důkazy o jeho rozličných pochybeních v oboru či funkci. Takzvaný „projekt dvou bomb“ však pro podobné intrikáry představoval složitou překážku. Ruku nad ním drželi nejvyšší státní činitelé, aby jej ochránili před turbulence-
mi Kulturní revoluce. Pro osoby s nekalými úmysly nebylo snadné tímto štítem proniknout.

Wen-tiein otec vzhledem ke svému třídnímu původu nesplňoval patřičná politická kritéria a na projektu se přímo nepodílel. Zastával v něm pouze okrajovou, konzultační roli. Každopádně byl snazší obětí než kmenoví pracovníci projektu. Wen-tie netušila, zda je obsah dokumentu pravdivý, nebo ne, vůbec však nepochybovala o tom, že každé písmenko a každá tečka je politickou zbraní. A že kromě těch, na něž tyto zbraně míří, může tento dokument zasáhnout nespočet dalších životů.

Na konci dokumentu stál Wen-süein podpis, vyvedený velkými písmeny, a podpisy tří dalších svědků. Wen-tie měla být pátá.

„Já o těchto hovorech nic nevím,“ namítla tiše. Položila dokument zpátky na palandu.

„Ale nepovídej. Vždyť mnohé z nich se odehrály u vás doma. Tvá sestra o nich věděla. A ty o nich určitě víš taky.“

„Přísahám, že ne.“

„Ty hovory se opravdu odehrály. Musíš nám věřit.“

„Já netvrdím, že jsou vymyšlené. Sama o nich ale nic nevím. Takže to nemůžu podepsat.“

„Wen-tie!“ Šéf věznice udělal krok vpřed, ale Čchengová jej znovu zarazila. Přisunula se k Wen-tie blíž a vzala jednu její ledovou ruku do dlaní.

„Poslyš, Wen-tie, povím ti na rovinu, jak se věci mají. Ve tvém případě má prokuratura hodně volnou ruku. Můžeme z tebe udělat vzdělanou mladou slečnu, kterou pouze

pobláznila reakční kniha. Za to ti nikdo hlavu neutrhne. Dokonce bys ani nešla před soud. Budeš jen muset absolvovat kurz politické převýchovy a napsat pár sebekritických zpráv a pak se vrátíš ke svému Ženijnímu sboru. Můžeme tě ale taky stíhat v plném rozsahu. Uvědom si, Wen-ťie, že pak budeš prohlášena za aktivní kontrarevolucionářku.

Něco ti prozradím — kdykoli prokuratura dostane na stůl podobný případ, jako je ten tvůj, postupuje raději příliš tvrdě než příliš shovívavě. To proto, že přílišná tvrdost by byla jen metodickým pochybením, zatímco přílišná shovívavost vážným politickým prohřeškem. Konečné slovo má ale vždy vojenský přidělenec. To vše ti samozřejmě říkám čistě neformálně.“

Její společník přikývl. „Soudružka Čchengová se tě snaží zachránit. Tři svědci už podepsali. Pokud odmítneš, bude to jen prázdné gesto. Prosím tě, Wen-ťie, vezmi rozum do hrsti.“

„Přesně tak,“ přisvědčila Čchengová. „Zlomilo by mi srdce, kdyby mladé vzdělané dívce něco takového zničilo život. Opravdu ti chci pomoci. Prosím, spolupracuj. Podívej se na mě. Vážně myslíš, že bych ti ublížila?“

Wen-ťie se však na Čchengovou nedívala. Před očima měla jen otcovu krev. „Soudružko Čchengová, já o těch horech nic nevím. Nemůžu to podepsat.“

Čcheng Li-chua zmlkla. Chvíli na Wen-ťie hleděla. Studený vzduch v cele jako by ztuhl v led. Pak pomalu vložila dokument zpátky do kufříku a vstala. Vlídny výraz jí z tváře nezmizel, jen na ní ztvrdl jako sádrová maska. Čchengová přešla do rohu cely, kde stál kýbl s vodou. Zvedla jej a klidně, metodicky vylila jednu polovinu na Wen-ťie a druhou na postel. Pak pustila kýbl na zem, zamumlala „krávo umíněná“ a vyšla z cely.

Šéf věznice ji následoval. Na prahu ještě věnoval Wen-tie, z níž crčela voda, poslední studený pohled, načež zabouchl dveře cely a zamkl.

Zimní vzduch Vnitřního Mongolska sevřel promočenou Wen-tie jako ledová pěst. Slyšela, jak jí drkotají zuby, ale i to nakonec ustalo. Chlad jí pronikal až do morku kostí a svět kolem ní jako by zahalila mléčná mlha. Měla pocit, že celý vesmír ztuhl v jednu velkou kostku ledu a že ona v něm vězí jako osamělá jiskřička života, dívka, která zvolna umrzá k smrti a nemá po ruce ani krabičku zápalek, pouze přeludy...

Ledový kvádr kolem ní postupně zprůsvitněl. Wen-tie před sebou spatřila vysokou budovu. Na střeše stála mladá dívka a mávala velkým rudým praporem. Byla to její sestra Wen-süe. Od chvíle, co mladá revolucionářka zpretrhala se svou reakční elitářskou rodinou všechny vztahy, o ní Wen-tie slyšela jen jednou — teprve nedávno se jí doneslo, že zemřela před dvěma lety během střetů mezi frakcemi Rudých gard.

Postava na střeše se změnila v Paj Mu-lina. V brýlích se mu zračily plameny zuřící v ulicích pod budovou. A pak se na střeše vystřídali soudružka Čchengová, její matka Šao Lin a nakonec její otec. Postavy se měnily, leč prapor vlál neúnavně dál, jako věčné kyvadlo, které odpočítává poslední chvíle jejího života.

I z praporu se však postupně stala jen rudá šmouha. Ledový kvádr, který vyplňoval celý vesmír, ji znovu uvěznil ve svém středu. Tentokrát byl však černý.